لیکوال : نثار احمد صمد ۲۰۱۶/۱/۱۰

د افغاني هندوانو تاریخچانه

(دوهمه برخه)

دوهم ـ په نولسمه پیړۍ کی:

مورږ وویل چی د احمد شاه بابا او تیمورشاه په زمانه کی د افغاني هندوانو (او سیکانو) د ژوند حالات او شرایط ډیر سم وو. هغوی په ازادۍ او آرامۍ سره خپل کاروبار کاوه. د دراني واکمنۍ پر مهال هندوانو د مالی پانګه اچوني او حوالو څخه علاوه د چارواکو او مخورو خزانه داري هم کوله، یعنی مسلمانانو به خپلی پیسي او ګران بیه شیان د ساتلو له پاره هندوانو ته ورکول. دا لا څه، عادي کسانو به هم خپلی پیسي هندوانو ته د ساتلو له پاره ورکولي. دا چاری خصوصاً په شکارپور کی ډیری تر سره کیدې چی کندهار یي د هند سره تړئ. نو د دراني حکومت پر مهال شکارپور د دغسی کارونو په رأس کی و او بانک لرونکي یي هندوان وو چی ځانونه یي ښه شتمن کړل

خو د دراني واک تر ختمیدو وروسته دغسی چارواکي او مخور یا خو مړه سول او یا هم د سیاسی طوفانونو او ځپیرو له امله وتښتیدل چی تولی پیسي او ګڼهي یي د هندوانو سره پاته سوژد مېسن له قوله اکثریت دغه هندوان یا خو امرتسر ته ولاړل او یا هم د کاروبار نورو لویو مرکزونو ته وتښتېدل (هندیان په جنوبی آسیا کی ـ ۱۴۱ مخ). خو د تیمور شاه تر مړینی وروسته د نولسمی پیړۍ په لومړۍ لسیزه کی د افغانستان سیاسی وضع خرابه سوه. د واک له پاره د بارکزو او سدوزو شخړو له یوې خوا، او د تیمور شاه د زامنو خپل منځي سیالیو هم له بلی خوا هیواد له هره حیثه کمزوره او بې ثباته کړ. حکومتی اداره کم واکه او بې ځواکه وه. جنګسالاران غښتلي او د قوت په حال کی وو. دا لا څه، په دوهمه لسیزه کی سیاسی وضع نوره هم ورانه سوه او پر مختلفو ولایتونو مختلفو چارواکو حکومت کاوه (مثلاً په هرات کی شاهزاده کامران، په شمال کی مراد بیګ، په کندهار کی څلور بارکزي ورونه یعنی رحمدل، کهندل، شیرین دل او پُردل). دغو چارواکو پر تجارانو او سرکانو محصول وضع کاوه چی په دې جمله کی هندوان او مسلمانان علی السویه ځوربدل. دا ځکه چی دولتی خزانه تشه یا لوټ سوې وه، نو زور یې تر سوداګرو وتئً.

د ختیځ هند د کمپنۍ یو نماینده (چارلس مېسن) په ۱۸۳۶ کی د کندهار څخه لیدنه وکړه او داسی لیکی: «دغه ښار پر څلورو برخو ویشل سوی دی، چی پر هره یوه یي یو سردار واک چلوی. کله چی زه د کهندل خان ارګ ته نږدې اوسېدم، نو ځینی کسان می ولیدل چی د هغو نورو درو ایتّلافي ورونو د دربار خوا ته یي روان کړي وو. په دغو

ارسال مقالات:
spineghar@gmail.com و یا info@arianafghanistan.com

ناخوښه کسانو کې د پنځوس څخه تر سلو پورې هندوان هم شامل وو چې ځینې یې ښېله شکه ډېر محترم اشخاص وو او هغوی ټول سوداګر او کاروباریان وو چې د خپلو کورونو یا دکانونو څخه راکش کړل سوي وو او پر سړکونو یې دربار ته روان کړي وو». (هماغه : ۱۳۸ مخ).

له دې نه معلومیږي چې هندوان په کندهار کې تر ټولو ماړه او شتمن خلک وو چې د محتاجو سردارانو پام یې ور اړولی و. خو باید داسې قیاس ونسي چې هندوان اقلیت وو نو ځکه یې ګواکې د خپلو حقوقو څخه دفاع نسوه کولای. خبره داسې نه ده، بلکې دغو ځلورو سردارانو پیسو ته سخته اړتیا لرله. نو دوی تجاران او کار وباریان لټول او لوټول که به هغوی مسلمانان وو یا هندوان، بس پیسې یې ترې اخیستې.

د نولسمې پیړۍ په لومړۍ نیمایي کې د کندهار ولایت تر ټولو لوی سوداګران حیات خان او رنجیت سینګ وو. اکثریت افغاني هندوانو تجارت او ښه ګټمن کاروبارونه کول (هماغه : ۱۳۹ مخ).

دې ټکي ته باید ځیر اوسو چې که څه هم هندوان (خصوصاً بډای هندوان) وخت پر وخت د چارواکو له خوا لږ یا ډیرځورېدلي دي، خو بیا هم په خوښۍ سره اوسېدل. د دې معنی دا ده چې یا خو د هغوی ګټه او عاید خورا ډیر وو، یا دا چې ډیره درنه جریمه یا سزا نه ورکول کېده. یو ځل بیا چارلس مېسن: «ما بیا هم د دې ښار ډیر هندوان ولیدل چې ځینې مراسم به یې لمانځل. په باغونو کې به راغونډ سوي وو چې ځانونه به یې په ګېڼو ښه پسوللي وو او له هره پلوه به ښه بډای معلومېدل. د هغوی خوښي دومره ډیره وه چې په یو هندو سلطنت کې هم تر دې نسوه اضافه کېدای» (هماغه : ۱۳۹ مخ). د مېسن د سترګو لیدلی حال دا ثابتوي چې د افغاني هندوانو ژوند ژغورلی و او هغوی باالکل خوشحاله او راضي وو.

هو، د نولسمې پیړۍ په نیمایي کې د افغاني هندوانو، منجمله کندهاري هندوانو تجارت، کاروبار او عاید ښه رونق درلود. د کندهار د هندوانو لوی سوداګران د شکارپور څخه راغلي او دلته میشته سوي وو. هغوی د شکارپور او کراچۍ له لارې د بمبئ سره ډیر ګټمن تجارت کاوه. هغوی له دې لارې برتانوي تولیدات او محصولات واردول لکه : وریښم، ښبه اي ټوکران، ململ (ډاګه یا خاصه)، چیټ، سمندري محصولات، وړین کوټونه، چاړې او چاقوګان، بیاتی (غیچی)، ستني، تارونه او څرخیان، کاغذ او هم ځینې هندي محصولات لکه نیل، مسالې، بوره، دواوي او نور. دوی هندوستان او پنجاب ته افغاني محصولات هم صادرول لکه : وړۍ، وچه میوه، تنباکو، کراسته، وریښم او نور. مشهور انګریز خبریال (لمسډن) د نولسمې پیړۍ په نیمایي کې راپور ورکړی و چې په کندهار ښار کې ۹۳۱۰ کورونه سته چې د دې څخه ۳۰۰ یې په هندوانو اړه لرل (هماغه : ۱۴۹ مخ). اکثریت هندوان بزازان (د ټوکرانو خرڅونکي)، د مسالو رانیونکي او پلورونکي او صرافان (د پیسو بدلونکي او حواله کونکي) وو.

د نولسمې پیړۍ افغاني هندوان په ټول افغانستان کې خپاره او میشته وو. د هغوی نفوس هم خورا زیات و. د ختیځ افغانستان په کلیو او کوچنیو ښارونو کې به هغوی ډیرځ وخت په دفترونو خصوصاً هغو حکومتي شعبو کې وظیفې اجرا کولې چې د پیسو او حساب سره به یې سروکار درلود. دوی به د ټولو متنفذو او پیاوړو اشخاصو د ناظر او خزانه دار دندې هم اجرا کولې .

دا لا څه، موهن لال کشمیري د کابل او نورو ولایتونو څخه د کتنې پر مهال د امیر دوست محمد خان د حکومتي عوایدو په ارتباط لیکي چې هندو محاسبانو دقیق عایدات ثبت کړي وو. موهن لال داسې لیکي : « د کابل ولایت د

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

عایداتو په هکله بیلابیل تصورات او محاسبات شتون لری چی یو له بله ډیر متفاوت دي. د کابل ولایت د عوایدو په باره کی زما ځاني معلومات د امیر دوست محمد خان د مستوفی الممالک (میرزا سید حسین خان) او دیوان میترا پر تفصیلاتو له یوي خوا او د بیربل او دیا رام پر اوراقو له بلی خوا متکی دي. پورتني منابع د عوایدو د مجموعي له مخی متفاوت دي او هر یو بیل بیل اعداد او ارقام وړاندی کوی. خو د امیر د وزیر سره د سید حسین ارتباط واضحأ ښیی چی هغه زیات دولتی عواید په خپل جیب کی اچوي. حال دا چی آخیرالذکر دیوانونو (بیربل او دیا رام) حقایق وړاندی کړي دي او اضافي مبلغونه یې صرف هغه مهال په خپل دیوان کی شامل کړي دي چی حکومت ته رسېدلي وی. لکه څنګه چی د سید حسین د محاسبو له مخی ټول کالني عواید (۲۴۳۱۲۷) روپیو ته رسېدل حال دا چی دیوان بیربل دا مبلغ (۲۵۰۹۲۳) روپی ښوولی دی. نو په دې حساب د دیوان بیربل محاسبو څه نا څه (۷۷۹۶۷) اضافه روپی د دولت په ګټه ښودلی دي چی د امیر وزیر خپل جېب ته اچولی دي ». (زندګی امیر دوست محمد خان: ۲۱۴ مخ) .

له دې څخه ښکاری چی افغاني هندوانو د دولتی محاسباتو، عایداتو او مالیاتو په برخو کی مثبت رول لوبولی دی او خپل مسؤلیت یې په صداقت سره مخته بیوئ او د حکومت او عوامو د پوره باور څخه برخمن وو.

موږ مخکی د مراد بیګ یادونه وکړه چی د نولسمی پیړی په لومړیو کی په شمال کی یو محلی واکمن و. برتانوئ سیاح (ویلیم مورکرفټ) چی په کندز کی یې د مراد بیګ له درباره کتنه کړې وه لیکی چی: «موږ پر خپله لاره د غزنی څخه په ورتیرېدو سره هلته د ګمرک د یو هندو افسر سره مخامخ سوو چی (بیساکی رام) نومېدئ. د هغه وظیفه دا وه چی زموږ غوټی او بکسونه حساب کړی او راپور یې خپل لوی آمر ته ورکړی. اتما رام د کندز د مراد بیګ دیوان بیګی (لوی وزیر) و. د مراد بیګ تر واک لاندی د کښته رتبې نور ډیر هندو مامورین هم په دندو ګومارل سوي وو چی هغوی عمومأ د مالیې په دفترونو کی کار کاوه». مورکرفټ زیاتوی چی د مراد بیګ تر واک لاندی سیمه کی زیات هندوان اوسېدل او د محلی اوسېدونکو له خوا احترامانه وضع ورسره کېدله (هندیان په جنوبی آسیا کی: ۱۴۰ مخ).

دا لا څه، الفنستن چی په ۱۸۰۷ کی په پېښور کی د شاه شجاع له درباره کتنه کړې وه، لیکی چی هندوان په مرکزی او ولایتی حکومتونو کی پر لوړو دندو ګومارل سوي وو. دوی زیاتره په دربار کی په داسی کارونو ټاکل سوي دي چی د پیسو یا حساب سره سروکار لری. د هر یوه مترکس له پاره د ناظری او خزانه داری وظیفه د پارسیوان یا هندو پر غاړه ده. هندوان په ولایتونو کی آن حکمرانان وو او همدا اوس هم د پېښور لویه حکمراني د دغه مذهب یوه کس ته سپارل سوې ده (د کابل سلطنت بیان: ۳۲۱ مخ) .

په هر صورت، د پورته لنډ وضاحت څخه ښکاری چی افغاني هندوان (او سیکان) د نولسمی پیړۍ په اوږدو کی ډیر ښاد او آباد وو. هغوی په سر تر پایه ټول افغانستان کی اوسېدل خو په لویو ښارو کی یې شمیر ډیر وو. د افغاني هندوانو اکثریت دکانداري او سوداګري کوله. هغوی د مذهبي پلوه ځانونه د هند سره تړلي بلل، خو د کلتوري او ملی پلوه کلک افغانان وو. محمد حیات خان په ۱۸۶۵ کی خپل د سترګو لیدلی حال داسی بیانوي: «په ټول افغانستان کی هندوان شته دي، او په لویدیځ کی د عربو تر ملک پوری په ځینو ځینو ځایونو کی هندوان تر سترګو کیږی....»

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

د افغانستان په لویو ښارونو کی هندوان ډیر دي. د ختیځ افغانستان په هر کلي کی د دوی یو یا دوه کوره سته، خو د کابل په ښار کی یې شمیر ډیر دی. د لویدیځ افغانستان په کلیو کی هم یو یا دوه کوره هندوان سته. دوی په دکانداری، دلالی، صرافی او زرگری بوخت دي. ځینی یې د کرکیلي چاری هم تر سره کوی.
د افغانستان هندوان زیاتره کهتری او اروړې دي، خو لږ شمیر سیکان هم سته. د افغانستان هندوانو د هندوستان زیاتره رواجونه ترک کړي دي. دوی ږیری پرېږدی او پوښاک یې هم د دغه ملک اوسېدونکو ته ورته دی. دوی په تناره پخه سوې ډوډۍ خوری او د خپل معمول غسل خیال هم نه ساتي.....
په افغانستان کی د پخوانیو هندوانو د بت پرستی آثار او نښی نښاني موجودی دي. د کابل شمال خوا ته آق سرای ته نږدې یوه سمڅه موجوده ده او هندوان دغه سمڅه سپېڅلې ګڼی. د لوګر په خوشي کی هم یوه چینه موجوده ده چی هندوان یې سپېڅلي ګڼی .
څرنګه چی هندوان په افغانستان کی خواره واره میشته دي، نو له دې کبله د دوی ټول شمیر څرګند نه دی او نه یې یقیني په ډاډ سره لیکلی سم، خو داسی اټکل کېدای سی چی په ټول افغانستان کی د یو لکو کورونو نه ډیر هندوان آباد دي، خو دوی کمزوره او خواره واره دي او ذلیل شمیرل کیږی. (حیات افغاني : ۴۷۹ مخ).

په هر حال، د نولسمی پیړی په وروستیو لسیزو کی خصوصاً د امیر عبدالرحمن خان د واک پر مهال هندوان اکثره د هیواد په ښارونو او تجارتی مرکزونو کی اوسېدل خو د ختیځ افغانستان په کلیو کی هم میشته وو.
څنګه چی هندوان اهل الکتاب نه وو، نو مجبور وو چی د اسلامي شرعیت له مخی دولت ته جزیه ورکړی. په بدل کی هغوی اجازه لرله چی خپل مذهبي مراسم ادا کړی. ویل کیږی چی د جزیې مبلغ یو څه ډیر و، او وخت پر وخت بدلېدئ یعنی لړیدئ یا ډیرېدی. لکه څنګه چی هر هندو به له دې درکه د کاله پنځه روپۍ حکومت ته تحویلولي.
هندوانو کولای سوای چی خپل ځانګړي مکتبونه ولری. په دغو ښوونځیو کی د هغوی کوچنیانو ته هندو دین او کلتور ورزده کېدئ. هغوی به د مسلمانانو سره کومه شخړه او لانجه د اسلامي شرعیت پر اساس حل او رفع کوله. خو د هغوی خپل منځي شخړي به د دوی د خپل دین (دهرما شاسترا) مطابق حل او فصل کېدلې.
امیر عبدالرحمن خان چی پر خپلو مسلمانو اتباعو باندی په ظلم او شدت کی ډیر شهرت درلود او سخته سزا به یې ورکوله، برعکس د هندوانو سره یې رویه نرمه وه.
د امیر عبدالرحمن خان د واک پر مهال ډیرو برَهَمَنانو ته په حکومت کی لوړی څوکۍ ورکول سوي وې. د مثال په توګه (نرنجنداس) ته د ډګرمن افتخاري دریځ عطا سوی و. د پنځو هندو مشرانو یوه شورا جوړه سوې وه چی د هندو آیَن او دین له مخی اول خپل منځي غوښتنی، شخړی او مسألي تر نظر تیری او تدقیق کړی بیا یې نو د هدایت له پاره امیر ته وړاندی کړی.
امیر عبدالرحمن خان د خپلو هندو او مسلمانو اتباعو ساتنه او ژغورنه په مساویانه ډول کوله. د هندوانو دارایی او جایداد په افغانستان کی خوندی و. هغوی هڅول کېدل چی د هندوستان سره ډیر تجارت وکړی. دا لا څه، امیر حتی په هند کی هم د خپلو هندو سوداګرو ګټی ساتلې.

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

ګوبن داس یو افغان هندو سوداګر و چې په هند کې یې شتمني غلو لوټ کړه. کله چې امیر له دې پیښې خبر سو، نو د ګوبنداس د ټولې دغه شتمنۍ یو اوږد او مشرح لیست یې برابر کړ او هغه یې د هند حکومت ته ولیږی او د برتانوي مقاماتو څخه یې هغه ته د دې زیان اداینه او معاوضه وغوښته (هندیان په جنوبی آسیا کی: ۱۴۲ مخ).

دا لا څه، امیر په شِمله کې خپل نماینده (جنرال امیر احمد خان) ته هم هدایت وکړ چې د دغه افغان سوداګر د غلا سوي مال د بیرته ورکولو په غرض د هند پر حکومت ټینګار وکړی. افغان استاځي هم د هند د حکومت خارجه وزیر (ګرنټ) ته د ۱۸۸۳ د اګست پر اتمه د دې غلا سوي مال معلومات او هم یې د دې غلو د مشر (سکندر خان) نوم ورکړ (هماغه : ۱۴۲ او ۱۴۹ مخونه).

له دې نه ښکاری چې د افغاني هندوانو سره د امیر عبدالرحمن خان غوندی سخت طبیعته او ظالم پاچا دومره خواخوږي وه، نو د نرم دریځه واکمنانو رویه به د هغوی سره څومره دوستانه او مخلصانه وه.

که د حکومتي پاملرني او توجه څخه تیر سو، په ټولیزه توګه عوامو هم پر هندوانو زیات اعتماد کاوه. فرانک مارټین یو برتانوئ پانګوال او انجینیر و چې په کابل کی یې اته کاله تیر کړي وو. هغه شپږ کاله د امیر عبدالرحمن خان او دوه کاله هم د امیر حبیب الله خان د واک پر مهال په کابل کی د صنعتی پروژو او ورکشاپونو سرانجینیر او مسؤل و. د هغه فارسي او اردو ژبې ښه زده وې او د کابل ټولی سیمی یې تر پښو کښلی وې. د دربار، چاړواکو او عادي خلکو له حالاتو پوره واقف وو. پر امیر عبدالرحمن خان او بیا پر امیر حبیب الله خان ډیر ګران و او تل به یې نږدې ارتباط ورسره درلود. دئ د کوڅه و بازار په حالاتو هم ښه بلد او خبر و. فرانک مارټین په کابل کی د خپلی اته کلني استوګني ټول عمده خاطرات، د خلکو انګېرني، د واکمنو کړني، د افغانستان سیاسی او اقتصادی او اجتماعی حالات وروسته د یو کتاب په شکل خپاره کړل چې ټول عینی شواهد او د سترګو لیدلي حالات دي. نوموړئ د کابلي هندوانو په باره کی داسی لیکی:

په کابل کی د هندوانو یوه کالوني سته چې څو نسله یې هلته تیر کړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پور ورکوی، لکه په نورو هیوادو کی چې یې یهود ورکوی. دوی دغه راز د زرو او قیمتی ډبرو تقریباً ټول کاروبار په لاس کی لری او په وروستیو کلونو کی اکثره کورنی له دې امله چې د ژوند د اړتیاوو د قیمتونو جګېدو له امله له لوږي څخه ځانونه وژغوري، مجبور سوي دي چې خپل زیورات وپلوري. هندو که پر یوه شي باندی کومه بیه کښېښووله، هغه باید د نوموړي شي د ارزښت له دوه پر درې برخی څخه هیڅکله زیاته و نه ګڼل سي. خلک چې کله پر یو بل باندی کوم شی خرڅوي، په خپلو منځو کی وایی، چې هندوانو په دومره پیسو غوښت. معنا دا چې د دوی له خوا اینښول سوي بیه یو مناسب قیمت دی. ځینی هندوان د خزانې په دفترو کی مقرر سوي دي او تر میرزایانو هم زیات معتمد خلک او هم ښه محاسبین دي (د پولادي امیر تر سیوري لاندی: ۱۹۳ ـ ۱۹۴ مخونه).

فرانک مارټین دلته څو مهمو ټکو ته اشاره وکړه:

لومړی دا چې افغاني هندوان (منجمله کابلي هندوان) د افغانستان بومي او پخواني وګړي نه دي بلکی دې هیواد ته راکوچېدلی دي.

دوهم دا چې ځینو هغوی په دولتي دفترونو (خصوصاً مالی او پولی څانګو) کی کارونه کول او د دولت د پوره ملاتړ، باور او ساتنی وړ وو.

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

درېيم دا چې زياترو هندوانو شخصي او آزاد کاروبار کاوه چې هغه د اسعارو، بانکي فعاليتونو او نقدي معتبرو معاملاتو څانګي وې؛

څلورم دا چې د کار دواړه برخې (دولتي وظايف او خاني کاروبار) يې ساتلي او ژغورلي وو او د هيڅ ډول خنډ، تهديد او خطر سره مخامخ نه وو.

پنځم او تر ټولو مهم دا چې هغوی د حکومت او ملت دواړو ډېر اعتماد له ځانو سره درلود او هره خبره يا فيصله يې د زړه له اخلاصه منل کېدله.

مطلب دا چې افغاني هندوانو د نولسمې پيړۍ په وروستيو او د شلمې پيړۍ په لومړيو کې د پخوا غوندې په مالي او اقتصادي فعاليتونو کې لوی لاس درلود چې په عين حال کې د حکومت او عوامو د بشپړ باور څخه هم برخمن وو.

دا چې افغاني هندوان د پوره او هر اړخيزه اعتماد وړ وو نو پر هغوی به د مذهبي فشار او جبر ادعا صحت ونلري لکه ځينې تاريخ پوهان چې يې انتقادوي. مثلاً، مير غلام محمد غبار ليکي چې امير حبيب الله خان د خپلو نرمو تګلارو او اصلاحاتو سره سره د خپل واک په پيل کې امر وکړ چې د افغانستان هندوان مجبور دي چې ژړې لنګوټې به تړي او ښځې به يې ژړې بغرۍ (برقع) اغوندي تر څو له نورو متمايز وي. همدا راز هغو کسانو ته چې مسلمانان کيږي بايد د دولت له خوا د ۳۰۰ څخه تر ۶۰۰ پورې نغدي روپۍ او يوه جوړه کالي د انعام په توګه ورکړه سي (افغانستان در مسير تاريخ ـ ۷۰۰ مخ). خو دلته څو انګېرنې او ملاحظات سته چې دا دي:

لومړی دا چې دغه ادعا نورو معتبرو آثارو او عيني شواهدو (منجمله سراج التواريخ او نورو) نه ده ذکر کړې.

دوهم دا چې مرحوم غبار د خپلې دغه ادعا منبع او مأخذ هم نه دی ذکر کړی.

درېيم دا چې ثابته نه ده چې امير حبيب الله خان د خپل واک په اوږدو کې همدا فشار جاری ساتلی و که يې بيرته لغو کړی دی. ځکه، يو خو دا چې امير وروسته خپلې ځينې تګلارې بيرته فسخ او يا هم نرمې کړې او دوهم دا چې د ۱۹۰۷ په جنورۍ کې يې د برتانوي هند څخه د کتنې پر مهال د عليګړ په اسلامي پوهنتون کې يوې لويې غونډې ته په ډاګه وويل چې «ما په خپل هيواد کې د شيعه او سني، هندو او يهودي د آزاديو تضمين عملي او تطبيق کړی دی » (جنبش مشروطه خواهی در افغانستان : ۱۱۹ مخ ، د لندن د ۱۹۰۷ د جنورۍ د ټايمز په حواله).

بل دا چې ديوان نرنجن داس هغه مشهور او معتمد هندو و چې د امير حبيب الله خان مالي او حسابي تکيه يې جوړوله. اوځار امريکايي څېړاند (پروفيسور لوډويک اډاميک) په ۱۹۷۵ کې ليکلي دي چې « امير حبيب الله خان د نرنجنداس سره ډېر ښه سلوک او چلن کاوه او د هغه د ډېر باور او اعتماد وړ و. د پيسو برات يا حواله تر هغو نه ټاپه کېده او نه هم اجرا کېده تر څو نرنجنداس لاسليک کړی نه وای.... په ۱۹۰۶ کې د ملکي ډګروالی افتخاري رتبه هم ورکول سوه. د همدې کال په نوامبر کې د ماليې د وزير مير احمد شاه تر مشرۍ لاندې وټاکل سو چې بيا په ۱۹۱۲ کې د مستوفی محمد حسين خان وظيفه ده ته وسپارل سوه چې هماغه د ټول افغانستان څخه د ماليو حصول او راټولول وو » (د افغانستان مشاهير ـ ۲۰۷ مخ).

نو پوښتنه دا ده چې که امير حبيب الله خان له يوې خوا د هندوانو پر مشر باندې دومره ټينګ باور کوي ، د هغه سره ښه چلند کوي ، افتخاري درېځونه ور عطا کوي ، او تر ټولو مهمه دا چې حساس دولتي مقامونه ورسپاري خو له بلې خوا کرهاً او جبراً فرمان صادروي چې د هغوی نرينه بايد حتماً ژړې لنګوټې وتړي او ښځينه يې بايد ژړې

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و يا spineghar@gmail.com

بغرې واغوندی ، آیا داسی ضد او نقیض عمل امکان لرلای سی ؟ آیا داسی خو به نه وی چی دغسی جبري فرمان به صرف د کاغذ پر مخ و بلکی عملی اړخ به یې نه درلود ؟! په هر صورت ، داسی ضد او نقیض برخورد (هغه هم د واکمن لخوا) محال ښکاری. نو څکه پوښتنه پیدا کیږی چی آیا د امیر دغه فرمان به رښتیانی وی او که به یې په علیګړ کی نوموړې عامه وینا حقیقت وی؟! که بالفرض د امیر پورتنی ادعا درواغ وی (چی هماغه د شیعه او سنی ، هندو او یهودو د آزادیو ضمانت و) نو بیا هغه څنګه د معتبر میلمه او مهم واکمن په حیث په برتانوي هند کی د انګریزانو ، هندوانو او مسلمانانو په مخکی داسی لوی درواغ ویلای سول او څنګه د لندن ورځپاڼو او هندي منابعو نه رسوا کاوه؟ پس بهتره دا ده چی فعلاً دغه مُتنازع فیهِ مسأله معتبرو منابعو او راتلونکو څېړنو ته پرېږدو. (نور بیا).

د دې برخی مربوط اخځونه:

۱ ـ هندیان په جنوبی آسیا کی [د افغانستان اړونده برخه] ؛ عبدالعلی ارغنداوی، مصحح: آی. جي. بهادر سینګ ، نوی ډیلی ، ۱۹۸۴.

۲ ـ زندګی امیر دوست محمد خان ؛ موهن لال کشمیری ، (جلد اول) ، مترجم: پروفیسور سید خلیل الله هاشمیان ، نشرات آیَنه افغانستان در کلیفورنیا (امریکا)، ۲۰۰۲.

۳ ـ د پولادي امیر تر سیوری لاندی ؛ فرانک اې. مارټین ، ژباړن : محمد معصوم هوتک ، دانش کتابتون ، پېښور، ۲۰۰۴.

۴ ـ افغانستان در مسیر تاریخ ؛ میر غلام محمد غبار ، دولتی مطبعه ، کابل، ۱۳۴۶ (۱۹۶۷) .

۵ ـ جنبش مشروطه خواهی در افغانستان ؛ پوهاند سید سعدالدین هاشمی ، (چاپ دوم) ، شورای فرهنگی افغانستان ، سویډن ، ۲۰۰۱.

۶ ـ د افغانستان مشاهیر ؛ لوډویک ډبلیو. اډامیک ، ګرېز ، اطریش ، ۱۹۷۵.

۷ ـ د کابل سلطنت بیان ؛ مونټ سټیوارټ الفنسټن، ژباړن: پوهاند محمد حسن کاکړ او نصرالله سوبمن، (دوهم چاپ) دانش خپرندویه ټولنه ، پېښور ، ۲۰۰۸.

۸ ـ حیاتِ افغانی؛ محمد حیات خان ، ژباړونکي: محقق فرهاد ظریفی او محقق عبداللطیف یاد طالبی؛ سریزه، تحشیه او تعلیقات: اکاډمیسین عبدالشکور رشاد، (دوهم چاپ)، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، ۲۰۰۷ میلادی.

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com